

Článek 5.

Přechodné období začíná se dnem, kdy některá část Československé republiky je osvobozena z nepřátelské moci, a končí se dnem, který určí řádně zvolené Národní shromáždění.

Článek 6.

Tento ústavní dekret nabývá účinnosti dnem vyhlášení a provedou jej všichni členové vlády.

Dr. Edvard Beneš v. r.

Dr. Šrámek v. r.

Bečko v. r., Dr. Feierabend v. r., Masaryk v. r., Majer v. r. též za ministra Němce, Lichner v. r., Dr. Ripka v. r., Dr. Slávik v. r., Dr. Stránský v. r.

Úřední věstník československý, čís. 18/1944.

[103]

1944, prosinec. Nízké Tatry. — Pokyny komisaře 2. československé paradesantní brigády vedoucím ilegálních komunistických skupin k přípravě místních povstání proti okupantům při přiblížení fronty.¹

T a j n é !

Po přečítání spálte!

Komunistickéj organizácii obce... (Dol. a Hor. Lehota, Lopej, Predajná, Valaská, Bystrá, Jarabá, Mýto pod Ďumbierom, Brezno nad Hronom, Hronec).

Drahí súdruhovia.

Približuje sa okamžik Vašej činnosti, lebo Červená armáda bude veľmi skoro u dvier Vašej dediny. Pre dôstojné uvítanie našich vzácných hostov je potrebné dôkladne pripraviť povstanie v celom zázemí Slovenska proti nášmu úhlavnému nepriateľovi a vrahovi.

Povstanie je treba vykonať v poslednom okamihu, čo najrýchlejšie a tak, aby naše straty boli čo najmenšie a straty vraha čo najväčšie.

Preto:

1. Čo najrýchlejšie naviažte spojenie s vedúcimi tajnej podzemnej organizácie prostredníctvom svojho dôverníka,
2. pomáhať a súčasne spolupracovať s vojenskými veliteľmi a poveriť touto prácou zvláštne dôveryhodné osoby,
3. prevádzať nábor nových osôb k bojovým skupinám po dôkladnom ich overení,
4. každý člen bojovej skupiny musí poznať jednu najviac dve osoby,
5. každý člen bojovej skupiny musí mať na 2—3 dni proviant, teplé šaty a prádlo pre prípadný pobyt v lese,
6. postarať sa, aby zbrane a strelivo boli shromáždzené na dohodnutých miestach. Keď budú v tom prekážky, uveďte o tom môjho dôverníka,
7. každý člen bojovej skupiny je povinný udržať v poriadku zbraň a chrániť ju na bezpečnom mieste,
8. každý člen bojovej skupiny musí byť pripravený vždy na boj.

¹ Na počátku roku 1945, ve chvíli, kdy se Sovětská armáda přibližovala k Horehroní, věnovaly ilegální komunistické organizace i velení 2. čs. paradesantní brigády spolu s politickými pracovníky, působícími při brigádě, velkou pozornost přípravě těchto místních povstání, jejichž smyslem bylo pomoci jednotkám Sovětské armády při osvobozování jednotlivých obcí a zabránit nacistům v jejich ničitelském díle.

O těchto konkrétních přípravách podávají svědectví mj. dva zachované zápisy ze schůze ilegálního okresního výboru KSS (resp. ilegálního ONV) v Brezně n/Hr. konané za účasti zástupců 2. čs. brigády. Na programu schůze, konané 25. 1. 1945, bylo výhradně „Ozbrojené povstání obyvatelstva za spolupráce vojska při příchodu Červené armády“. Uvádíme výňatek ze zápisu: „Július Krútel, okresný tajomník KSS podal krátku zprávu o stave bojových jednotek a ich vyzbrojenia v obciach: Bystrá, Mýto pod Ďumb., Jarabá, Valaská, Brezno n/Hr., Čierny Balog, Hronec a Osrblie.

Marek Smida podal tu istú zprávu o obci Horná Lehota a Ludovít Beluš o Podbrezovej a priľahlých osadách. Posledný podotkol, že z Podbrezovej odchádzajú mnohí vyzbrojení občania do hôr Slov. Krušnohoria a tým sa počet ozbrojených jednotiek na strane Nízkych Tatier znižuje.

Ku zpravám prehovorili:

František Bella, ktorý upozornil škpt. Búrika, povereného organizovaním bojových skupín, že niekoľko skupínok si vykopáva bunkery pod Babou. Tieto by boli potrebné vyhľadať a pričleniť ku brigáde.

Július Krútel podotkol, že niekoľko četníkov sa nachádza na Volovci. Tohto požiadal škpt. Búrik, aby skupiny pod Babou a na Volovci vyhľadala a vyzval, aby sa prihlásili u škpt. Muzikanta, veliteľa III. práporu.

Škpt. Muzikant upozornil škpt. Búrika, ktorý podľa rozkazu veliteľa 2. čs. pd. brigády má dať pokyny pre ozbrojené povstanie, aby toto urobil len vtedy, keď sa Červená armáda dostatočne priblíži, aby sa Nemci nemali času pomstiť na dedinách. Škpt. Búrik oznámil, že veliteľom bojových skupiniek boli už vydané potrebné pokyny a požiadal činiteľov KSS, aby vysielali spojky na Príslop, odkiaľ by privádzali ozbrojených občanov utekajúcich do hôr. Títo po preverení členmi KSS budú pričlenení k práporu škpt. Muzikanta.

Ludovít Bortel poukázal na to, že strana už dávnejšie organizovala po obciach bojové skupiny, ktorých velitelia mali už i vypracovať plán obrany obce. Tieto plány treba teraz preskúmať. Aby mohli byť dané skupinám potrebné inštrukcie, majú velitelia oznámiť, kde skupiny ukryjú v prípade, že budú musieť z dedín odísť. Upozornil, aby bola zriadená spoľahlivejšia zpravodajská služba. Podotkol, že ozbrojených občanov po uliciach (správne má byť zrejme „po obciach“ — pozn. editorů) je viac ako bolo v zpravách referované a väčšie sú i zásoby zbraní a streliva.

Škpt. Búrik žiadal, aby sa po uliciach (po obciach — pozn. editorů) robilo nové dokladnejšie zisťovanie ozbrojených občanov ochotných zúčastniť sa na povstaní, nakoľko mnohí z nich sa skrývajú a zo strachu pred prezradením sa ešte neprihlásili. Do bojových skupín nech sú pojatí všetci ozbrojení občania, ktorí sa chcú zúčastniť na boji bez ohľadu na ich politickú príslušnosť a nech sú podriadení spoľahlivým veliteľom.

Július Kudelka podal hlásenie o morálnom stave v obci Valaská a podotkol, že prihlásení občania s oduševnenosťou sa chystajú na boj proti nepriateľovi a že ich počet snáď i vzrastie.“ [AÚD KSČ Praha, mikrofilm C 37, list 779.]

Na druhé schůzi, konané o den později, podal výklad k této otázce a k řadě dalších komisař brigády M. M. Gliděr, který mj. řekl:

„1. Ozbrojené povstanie. Do ozbrojeného povstania treba zapojiť celý národ, ale vodcovstvo povstania musia vziať na seba komunisti. Tajomníci KSS, ktorí sú v dedinách, musia byť čo najviac aktívni a pracovať s vojenskými veliteľmi v dedinách. On je zodpovedný za povstanie. On má byť vodcom a kontrolovať predsedov a veliteľov. Predseda nár. výboru má byť komunista. Tohto treba upovedomiť, aby po príchode Červenej armády prevzal moc.

Dobre by bolo sriadiť politický výbor z 3 ľudí, ktorý by viedol propagandu, dozeral na prácu stranníkov a ich spoľahlivosť a viedol politickú prácu vôbec.

2. Predsedovia nár. výboru. Tí predsedovia, ktorí nám dnes nepomáhajú, musia byť odstránení, tí, ktorí dnes tajne pracujú, prevezmú po príchode Červenej armády moc do svojích rúk.

3. Kedy začať ozbrojené povstanie? K povstaniu vyzvú ľud plk. Asmolv a poslanec Slánský prostredníctvom veliteľstva brigády. Keď sa front priblíži na 10—15 km, musí byť už všetko k povstaniu pripravené. V momente ozbrojeného povstania, komunisti musia byť medzi ľuďmi.

4. Partajná mobilizácia. Aby účasť strany na povstaní bola čo najväčšia, všetkých komunistov treba zimbilizovať. Jedni pôjdu do armády, iní zostanú v dedinách, všetci so zbraňou v ruke.

5. Nacionálna otázka. Hranice ČSR zostávajú staré. Republika bude federatívna. Každá zem bude mať svoj výbor. Kto dnes šíri nedorozumenia medzi občanmi ČSR, je vrahom národa. V povstaní a v bojoch musíme byť sjednotení...

6. Cieľ spojencov je jeden: pokoj v Europe. V poslednom čase sa šírily reči o nedorozumeniach medzi Londýnom a Moskvou. Tieto reči šíria vrahovia národa, aby medzi občanmi vyvolali pochybnosti a neistotu. Preto okresný výbor strany dá príkaz organizáciám, že sa neslobodno trieštiť. I Londýn i Moskva má jeden cieľ: poraziť vrahov, nemeckých fašistov. Po vojne si každý národ vyvolí politické a štátne formy sám...

9. Robotnícka trieda. Ide o železničiarov. Treba nájsť statočných železničiarov, ktorí by pozorovali, či a koľko vojenských transportov a vlakov chodí, ktorí by konali sabotáž. Majú zisťovať, kto čo dobrého pre víťazstvo vykonal a všetky svoje pozorovania oznamovať veliteľstvu brigády...“ [AÚD KSČ Praha, mikrofilm C 37, list 958—959.]

Výsledok se dostavil. Byly to zejména hrdinské boje partyzánů a příslušníků ozbrojených místních milicij v Čierném Balogu 28.—29. ledna 1945; partyzáni a milicionáři obsadili obec, ubránili ji před zničením a drželi ji proti útočícím Němcům až do příchodu Sovětské armády.

Súdruhovia, komunisti!

Uvedomte si, že čas nečaká a od Vašej aktívnej činnosti závisí všetko. Musíte sa z hĺbky duše oddať vážnej situácii, musíte všetkými prostriedkami vynútiť povstanie národa k boju za oslobodenie územia Slovenska od nemeckých votrelcov.

Komisár 2. čs. pd. brigády:
kpt. Ing. M. M. Glíder, v. r.

VHA Praha. SSSR, čs. voj. misse v SSSR, kart. 5, fasc. 10, príl. čís. 11 ke zprávě o bojové činnosti 2. čs. pd. brigády. Opis.

[104]

1944, koniec roku. Nízké Tatry. — Výzva Hlavního štábu partyzánského hnutí a Slovenské národní rady k sabotáži nucené evakuace a k záchraně slovenských mužů odvlékaných nacistickou armádou do Německa.

N á r o d n ý m v ý b o r o m.

Po vypísanej mobilizácii zradcovským MNO v Bratislave, ktorá sa pre odpor nášho ľudu — ako Vám je známo, nezdarila, berú Nemci zo všetkých obcí mužov od 16 do 60 rokov.¹

Tomuto musíme zabrániť. Tu však nestačia len tie akcie, ktoré sme prevádzali dosiaľ. Vojnove povinní i ostatní mladí muži obvykle utekali do hôr s tým, že sa tak pred Nemcami zachránia. Pri tom nemysleli, že taký neorganizovaný útek do hôr im nič nepomôže a že z núdze budú sa musieť vrátiť do obce ešte vtedy, keď tam budú Nemci.

Aby sme zachránili našich ľudí od odvečenia do Nemecka a tým od istej smrti, rozhodli sme sa pomocou národných výborov organizovať odsun zbraneschopných mužov za front na oslobodené územie. Odsun tento bude prevádzaný postupne po skupinách ihneď akonáhle sa dostavia na veliteľstvo brigády.

Národné výbory organizujú odsun týchto mužov z obce na veliteľstvo brigády. Pri tom uvedomte prihlásivších sa mužov, aby sa dobre obliekli, vzali si deku a suchú stravu na 4 až 5 dní. Národné výbory urobia súpis prihlásených a vyžadujú si spojku pre odsun od miestneho veliteľa partizánskej skupiny, pokiaľ v mieste je. Z obcí, kde partizánskej skupiny niet, odošlú so súpisom prihlásených mužov priamo na veliteľstvo.

Pripomínáme, že prihlásení nebudú zaradení do partizánskych skupín, ale hneď dľa možnosti odsunutí za front a tam zaradení každý dľa svojich schopností do práce v národnoslobodzovacom boji. Za frontom bude o každého postarané.

Organizovanie započnite ihneď a posielajte prihlásených vo väčších skupinách. Uvedomte si, že ide o slovenských ľudí, ktorí takto budú zachránení od nemeckého otroctva a pri tom zaradení do oslobodzovacej práce. Národné výbory musia si uvedomiť zodpovednosť tejto úlo-

¹ Orgány nacistické okupační armády prováděly násilný odsun všech slovenských mužů ve věku od 16—60 let z pásma všeobecně 30 km za frontovou čarou. Několik transportů bylo posláno přímo do Německa, aniž se německé úřady namáhaly informovat o osudech nuceně evakuovaných alespoň slovenské „spojenecké“ orgány.

Teprve v březnu 1945 přistoupili nacisté na to, že nucenou evakuaci budou provádět slovenské orgány a že z evakuace budou vyloučeni příslušníci některých povolání, nezbytných s hlediska veřejného zájmu. Naproti tomu si však vymínili kontingent 15 000 zemědělských dělníků na jarní práce do východních oblastí Německa, souosedících se Slovenskem. Zmírnění způsobu, jakým byla nucená evakuace prováděna, však spadalo do doby, kdy nacisté v důsledku vojenských událostí nebyli již schopni odsun provádět v té míře, jako na přelomu r. 1944/45. (Viz zápisy ze zasedání vlády tzv. Slovenského státu z 26. 2.—10. 3. 1945, ŠSÚA Bratislava, f. ÚPSP, 1948, č. 5202/48.)